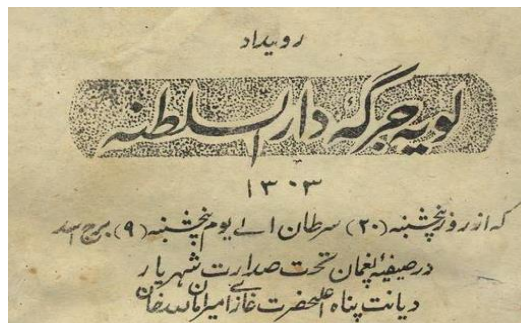

دوم سپتمبر 2016

داکتر سید عبدالله کاظم
به همکاری: محمد ایاز نوری (آزادی) و نازک میر زهیر

"رویداد لویه جرگه دارالسلطنه 1303"

(به تقریب نود و هفتمین سالگرد استرداد استقلال افغانستان)
(قسمت بیستم)

د پانو شمیره: له 1 تر 6

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلېکنې د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

مبحث محصول گمرکی

{در اینجا قرار فوق عموم لویه جرگه اظهار داشتند که ما تماماً در نتیجه مطالعات و تفتیشات و تطبیقات خود ها که در تمام نظامات قابل بحث و تنقیه قوانین مذکوره بالا را دیده در آن ما نظریات و اصلاحات خود مانرا بحضور شاهانه شرعاً و عرفاً عرض و تقدیم داشتیم، در مابقیه آن احدی از ما علماء ، وکلاء و اعضای لویه جرگه بر اینچنین یک نکته برنخورده ایم و هیچ یک چنان امر و ماده را ندیده ایم که بمسائل شرع شریف و مذهب منیف مطابق و بعادات و اطوار مملکت افغانستان و سکنه آن موافق نباشد و ترقیات مادی و معنوی و اصلاحات مآل و حال ما تبعهء حکومت افغانی را حائز نباشد. لهذا میان ما بقی نظامات دولتی را تماماً درست و صحیح پنداشته بحضور باهرالنور ملوکانه عرض و استدعا همی نمایم که تمام قوانین عهد امانی تصدیق کنان نفوذ و جریان آنرا در تمام قلمرو افغانستان آآن کماکان آرزومندیم. بعد ازاینکه معروضه لویه جرگه از طرف عموم مکرراً بغلغله تهلیل و کف زدنهائی شادمانی تقدیر و تحسین و تائید شد، آقای عبدالرحمن خان رئیس مرکه پشتو بر خاسته یک نطقی بر خلاف بعضی قوانین گمرکی و شکایات تجار افغانی بحضور اعلیحضرت غازی اظهار داشت، ذات شاهانه بعد از ختم کلام و دلایل و گفتار مزبور و نظریه مذکور که خواهش تقلیل محصول گمرکی را در بعض اشیاء نموده بود، پرداخته ضمناً فرمودند: بلی! ما محصول آن آشیائی را که برای عادات و اخلاق و اطوار ملت اسلامیة ما مضر و غیرمفید پنداشته میشود، مانند اسباب بازیچه و سگرت و امثال آن، باندازه افزوده ایم تا کسی بخربیدن و عادت بدان جرائت نکند و محصول آشیائی را که منفعت و ترقی و تعالی اهالی از آن در نظر است، باندازه خفیف قرار داده ایم که از اعطای آن بیشتر برای تجار شوق و تجارت آن بدماغ می پیچید. بدین تقریب و وقت مجلس پوره شد و عموماً حسب معمول بغرض صرف اطعمه و ادای صلوة و تفریح مرخص شدند. ب. د. }

ظهر پنجشنبه (۲) اسد

عبدالرحمن خان رئیس مرکه پشتو: {مقارن بساعت (۲) بود که عموم اعضای لویه جرگه و ذات شاهانه در مجلس حضور بهم رسانیدند و ذات شاهانه قرار قاعده مقررہ که همواره در آغاز مجلس چندی ساکت میبودند، درین موقع نیز ساکت بودند که باز رئیس مرکه پشتو آقای عبدالرحمن خان دوباره همان مبحث را اعاده داده بعضی دلایل لاطائل را در همان مواد جزویه رسوم گمرکی بالفاظ مؤدبانه و کلمات ادیبانه طوریکه عادت شان است، آغاز نموده از طرف ذات ملوکانه و رئیس صاحب عمومی شورای دولت و وکیل صاحب وزارت تجارت و وزیر صاحب مالیه و محمد عمرخان نائب رئیس ارکان حربیه و ایشان اعظم خواجه و باقی عمائد لویه جرگه حسب نوبه جوابات کافی نسبت به بعضی اعتراضات جزوی و تنقیدات سرسری وی گفته میشد که اگر بنده به ترتیب تمام بپردازد، مثنوی هفتاد دفتر میشود. بالجمله این بحث تقریباً تا ساعت سه و نیم دوام یافت بالاخره ذات شاهانه بالفاظ که مجمل آن ذیلاً مرقوم میشود و متعارض موصوف را تسلی داد و این مبحث را که نه از طرف تجار خواهش گفتن آن بعمل آمده بود و نه اعضای محترم لویه جرگه (چنانچه مرقوم شد) خواهش بر پا نمودن آنرا نموده بودند، خاتمه داد. ب. د. }

اعلیحضرت : مقصد از انعقاد این مجلس عالی اصلاحات اساسی است، نه بحث و مذاکره کردن در امورات جزوی و گذارشات عادی و معمولی. مثلاً نظام قومی باشد یا جبری؟ تعزیربالمال جائز است یا نی؟ و امثال آن، ما و شما برای جزئیات مؤظف نمی باشیم. این اباحت داخل وظائف مجلس

عمومی شورای دولت و مجلس عالی وزراء است. امثال شما اشخاص منورالفکر را نبایستی که بر خلاف مقررات مجلس در اضاعه اوقات قیمندار لویه جرگه اباحت بی موقع را ایراد دارید و اشخاص کوتاه نظر و بی فکر را مجبوراً در مغالطه بیندازید. همه شما خوبتر و بهتر میدانید که این رسومات دولتی را این خادم تان برای مفاد شخصی خود از شما تحصیل نمیکند. اگر مقصد تان از پیچیدن این بحث باشد که فلان تاجر و فلان صاحب ثروت را از خود خوش بسازید، پس برای ما و شما حصول رضای خداوندی و خوشنودی روح پر فتوح نبوی از حد افزون و ضروری است، بیائید که مزید بر مزید ما و شما بر اوامر و نواهی دین خود پابندی را اختیار کنیم و احکامی را که مذهب ما و شما در حفاظت دین مبین اسلامی و ملک و ملت ارشاد فرموده است آنرا بجا بیاوریم. معلوم است که تحفظ ناموس دین و مملکت و ملت و دولت ابداً بدون از قوت امکان پذیر نیست و قوت چیز نیست که در اثر ثروت بعمل میآید. ثروت افغانستان به همه شما عیان است که وابسته بهمین اخذ رسوم گمرکی و مالیات و زکوة است و بس. فی الحال اگر شما نظریه را مطرح مذاکره بنمائید که مالیات و رسوم گمرکی و محصول مواشی و غیره مطالبات حکومت از نزد شما ملت مناصف تحصیل شود، گمان میکنم که هیچ یکی درین پیش نهاد با شما مخالفت نخواهد کرد و تماماً خواهش منظوری این نظریه را خواهند کرد، فاما بعد از مدتی که اثرات سنگین آن بجان و مال و ناموس و هستی و بالاخر بدین و آئین و مذهب و مشرب تان از طرف دشمنان شما وارد آید، علی الفوریه تنها با عطای مال و ثروت خود بلکه بریزاندن خون خود نیز خوداری نمیکنید. امثال این اقوال را که من بشما تکلیف کنم، بایستی نظر بخرابیهای که از آن بشما تولید شدنی است، قبول میکنید.

مقصدم از افزون محصول بر بعضی اشیاء غیر مفید است تا ادخالات [واردات] خارجیہ اگر خواست خدا باشد و ملت عزیزم غیرت و همت را شیوه خود بنمایند و در صنایع و پیداوار مملکت خود ترقیات شایانی را از قوه بفعل بیاورند، کاملاً قطع شده بجای آن از مملکت ما چیزهای عجیب و غریبی بدیگر ممالک فرستاده شود، یگانه موقع و خوشنودی و شکر گذاریم. روزی خواهد بود که بهمین عرق جبین شما از ادخالات خارجیہ مستغنی گردیم و برایشیای موجوده مملکت خود قناعت کنیم. اگر شما مکرراً میگوئید که از زیادت محصول در تجارت نقصان میشود، برادرم! اگر تجار ما در تجارت داخلی خود در بعضی اشیاء بر طبق رغم شما نقصانی را خدا نخواستہ بنگرند، از این نقطه نظر که به اندازه همان نقصان پول و ثروت در میان مملکت بدست ملت باقیمانده است، باکی ندارد. شما بار بار میگوئید از این شیوه برای دولت در محصول نیز خساره عائد است، آگاه باشید! که دولت شما نیز بدین خساره و نقصیکه از این رهگذر برایش عائد گردد، پروای ندارد، زیرا همان پولیکه دولت بصورت محصول تجارت میگرفت، بجیب ملت ماند. ملت کیست، عضوی دولت و ثروت و هستی ملت را عیناً مانند ثروت خود می انگارد، خلاصه مقصد این است که اگر شما کدام اعتراض اساسی برین نظامات داشته باشید، بسم الله بفرمائید و اگر گفت و شنیدی را در جزویات خواستار باشید، از آن نیز شما را مانع نمی شوم. بسم الله بزیاست شورای دولت حاضر شوید و یا نظریه خود را بمجلس عالی وزراء که برای همین خدمات مؤظفند، تقدیم کنید. این مجلس عالی برای اباحت جزوی منعقد نشده و الا اگر از فروع و جزویات در این بحث رانده شود، لامحاله باید مدت او را تا ده سال اطاله دهیم.

لویه جرگه: ازین بیانات مشفقانه و نصائح پدرانہ ذات جهانبانی تحت یک رقت و تأثیر عمیق در آمده تماماً از این دوربینی ها و عاقبت اندیشی های همایونی اظهار شادمانی نموده عموماً خود ها را بر وجود اینچنین فرمان روای ملت دوست مملکت پرور و ترقیخواه نیک بخت و سعادتمند شمرده از هر

کنار بتائید همین مطلب گفتار بعمل آمده، آوازهای تکبیر و کف زندهای شادمانی متوالیاً یکی بعد از دیگری محض تقدیر خدمات ملوکانه بعمل آمد.

اعلیحضرت : مکرراً بحضورتان عریضه پرداز شده ام که از مدح خوانی و تذکر صفات این خادم مملکت و ملت افغانی صرف نظر فرموده، تنها در مفاد مجلس مذاکره نمائید. لطفاً بفرمائید که دیگر چیزی گفتنی دارید؟ یا خیر؟

لویه جرگه : اعلیحضرتا ! قبلاً بعرض رساندیم که در مواد نظاماتیکه ما بحث و تعدیلات را آرزومند بودیم، حسب خاطر خواه مذاکرات و اصلاحات بعمل آمد، در دیگر نظامات ما هیچ گفتن و شنیدن را خواستار نبوده متفقاً تمام آنرا تصدیق میکنیم.

اعلیحضرت : امروز وقت مجلس تمام شده و فردا هم جمعه است. پس فردا رئیس عمومی شورای دولت را امر میفرمائیم که خلاصه نظریه و اصلاحات شما علمای کرام و وکلای عظام را که از ابتداء الی آلان در نظامات دولتی و دیگر فقرات مهم نموده اید و یا خواهش آنرا مجدداً از حکومت کرده اید، تحریر داشته بروز یکشنبه بیاورد تا باز مکرراً همان فقرات به پیشگاه شما حضار محترم قرائت شود و تفصیلات لازمه نیز در آن مورد خاطر نشان تان شده، بعده عموماً همه تان بما تحت آن فقرات امضاء نمائید تا بصورت اعلان عمومی قبل از حرکت شما از کابل بمقامات خود طبع گردد.

لویه جرگه : ما نیز خیلی مائیم که یک بار دیگر خلاصه تعدیلات و نظریات را که از طرف لویه جرگه در نظامات بعمل آمده و یا مجدداً خواهش اجراء و تأکید آن کرده شده است، بشنویم و در نتیجه یکروزی برای آن مخصوص کرده شود تا نه تنها آن لائح که مشتمل بر خلص اصلاحات لویه جرگه است، بلکه تمام لوائحی که از ابتداء الی آلان ما آنرا تصویب نموده و کالتاً ذات شاهانه را تکلیف نموده ایم که از طرف ما برآن امضاء فرمایند و ما بواسطه اینکه از مذاکرات مجلس باز میماندیم و در نظام مجلس یکنوع خلل و سکتة بوقوع می انجامید، امضا نمودن و مهر کردن آنها را موقوف به ختم مجلس نموده ایم، بعد ما نیز آنرا سرا پا خوانده امضاء و مهر مینمائیم .

اعلیحضرت : خوب شد روز سه شنبه (۴) اسد ریاست شورای دولت خلاصه نظریات شما را بصورت لائحۀ جدا گانه تحریر میکند. خودم و دیگر وزراتها نیز بخدمات خود مشغول میشویم. بروز یکشنبه (۵) اسد بعد از ظهر آن لائحۀ مکرراً بحضور شما خوانده میشود که آیا برطبق مفکوره و خواهش تان تحریر شده است و یا مخالفت دارد. بعد از تصویب عمومی برای امضای آن لائحۀ و دیگر لوائحیکه از ابتداء الی آلان معطل بختامه مجلس بود، روز دوشنبه (۶) اسد تخصیص میشود که در آن روز خودم و مامورین دولتی بکارهای خود مشغول خواهیم بود و تنها شما در اینجا آمده برآن فقرات امضاء میکنید، روز سه شنبه برای گفتن دوسه فقره دیگران و وداع عمومی تخصیص میشود. حالا چون از وقت مجلس چند دقیقه گذشته است، همه شما را بخدا می سپارم.

روز جمعه (۳) اسد

در این روزچون کار های لویه جرگه باتمام رسیده بود، تمام اعضای محترم خرم و شادمان بنظر آمده و کلاء و علماء وسادات یک ولایت و حکومتی به نزد سادات و علماء و وکلاء دیگر حکومتی و ولایت رفته مصروف مصاحبه های دوستانه و صرف چای و شیرینی و فواکه که از طرف حکومت

د پانو شمیره: له 4 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خیر و لولئ

برای مهمانان محترم هر مقام چنانچه در اول این کتاب بطرف آن اشاره نمودیم، مقرر بود، میپرداختند.

ذات ستوده صفات ملوکانه از طرف صبح بامضاء نمودن بعضی احکامات و فرامین مشاغل داشتند از ظهر بغسل و تبدیل لباس و تیاری نماز جمعه پرداخته، درین جمعه نیز نه تنها طبقه تحتانی و حصه فوقانی جامع مبارک امانی از نماز گذاران مملو و پر، بلکه در اطراف و جوانبش نیز جای خالی نمانده بود. اعلیحضرت غازی بعد از بانگ آدینه [جمعه] بوقفه چند دقیقه با وزراء و اراکین و صاحبین خویش وارد مسجد شده، باستماع و عظمی که یکی از علمای محترم لویه جرگه میفرمود، گوش نهاده درین بین مؤذن صدای (صلوة سنت رسول الله) را داده عموم بادای سنت پرداختند، بعد از فراغت سنت اعلیحضرت غازی خطیب مسجد را اشاره بخواندن خطبه نموده بعد از فراغ خطبه و ادای نماز جمعه باز یکی از علمای لویه جرگه و عظمی نموده بعد تمام بصرف طعام پرداختند.

از طرف ظهر نیز اعضای محترم لویه جرگه مانند صبح بملاقات و احوال پرسی همدیگر و سیر تماشای اطراف و جوانب مشغولیت داشته، اعلیحضرت بملاحظه بعضی اوراق مخصوص مشاغل داشتند. {ب. د.}

روز شنبه (۴) اسد

درین روز ریاست معظم شورای دولت بخلاصه نویسی نظریات و اصلاحات و عرائض لویه جرگه و امر شاهانه که بروز پنجشنبه نموده بودند، از صبح تا شام باتفاق عمائد علماء و اراکین و کلای لویه جرگه بذل مقدرت داشت و باقی نفری بعضاً بدیدن احباب مشعوف و قسماً به بعضی عرائض و اموراتیکه بوزراتها و ماموریتهای مرکزی داشتند، مصروف و عده باستراحت به اتاقهای خود مشغول بودند. ذات ملوکانه و عموم وزارات و دوائر بکارهای محوله خود درین روز مصروفیت داشتند. {ب. د}

ظهر یکشنبه (۵) اسد

{از طرف صبح این روز ریاست دولت و اعزه جرگه همان کار دیروزه خود و ذات همایونی و عموم وزارات و دوائر بامورات مفوضه خویش مشاغل داشتند. بعد از صرف طعام و ادای صلوة ظهر، آمد آمد نفری لویه جرگه بغرض استماع خلاصه اصلاحات و نظریات و عرائض خود ها که در روزهای ماقبل از مجلس عالی لویه جرگه بحضور ملوکانه نموده بودند و میخواستند که آنرا تماماً بدقت بشنود تا علی الصباح او را امضاء نمایند، شروع شد. اعلیحضرت بوقت موعوده حاضر مجلس شده بعد از وقفه قلیل فرمودند، ب. د.}

اعلیحضرت: در خاتمه مبحث پریروز از اظهارات تان چنان مفهوم گشت که مزید برین گفت و شنیدی در نظامات دولتی نداشته همه آنرا بصحت و صواب قرین دیده ریاست شورای دولت را اجازه داده بودید که خلاصه مذاکرات و اصلاحات و عرائض تان را تسوید نموده الیوم مکرراً بحضورتان بخواند تا بشنوید که بر طبق فرمائش و آراء تان تحریر شده یا نی. در نتیجه و بران خلاصه لویه جرگه و مابقی آراء و افکارتان علی الصباح مهر و امضاء نمایند. اینک رئیس صاحب عمومی شورای دولت برای تان همان اشیاء مطلوبه شما را میخواند و خودم در بعضی مقامات برای تان ایضاحات میدهم.

{در اینجا رئیس صاحب شورای دولت عریضهٔ ذیل را که علماء و وکلاء و باقی اعضای لویه جرگه متفقاً تحریر داشته بودند، قرائت نمود که ما از آن میان به تذکر عمدهٔ مطالب و خلص مارب آن عرائض و گذارشات بذل مقدرت ورزیده آن آراء و نظریاتی را لویه جرگه نسبت بمسائل خارجیہ فرموده اند، نظر بدینکه ما از اصل مذاکرات آنهم در موقع وی صرف نظر نموده ایم، درینجا نیز آنرا قلم انداز میکنیم و همچنین از الفاظ مدحیہ و کلمات منشیانہ و ادبیانہ حتی الامکان بواسطهٔ طوالت مضمون صرف نظر خواهیم کرد . ب . د.}

(ادامه در قسمت بیست و یکم)

د پانو شمیره: له 6 تر 6

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په خیر و لولئ